

4.2. AVALUACIÓ DE L'ENSENYAMENT DE FILOLOGIA CATALANA

Introducció

A Catalunya la titulació de Llicenciat en Filologia Catalana s'imparteix a les següents universitats: Universitat de Barcelona (UB), Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Universitat de Girona (UdG), Universitat de Lleida (UdL), Universitat Rovira i Virgili (URV) i Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

En el programa d'avaluacions de 1998 han participat les titulacions de Filologia Catalana de la UB, UAB i URV.

La fase d'avaluació interna s'ha dut a terme al si de cada titulació a través dels respectius comitès interns que han lliurat llurs documents els mesos de novembre de 1998, en el cas de la UAB, i de gener de 1999 pel que fa a la UB i la URV.

La visita dels comitès externs es produí durant el mes de desembre de 1998 en el cas de la UAB, i de març de 1999 pel que fa a la UB i la URV. Com en el cas de la majoria d'ensenyaments, cal destacar la bona predisposició de les titulacions a ser avaluades així com el clima de cordialitat i coincidència en el diagnòstic dels punts forts i febles entre ambdós comitès.

Finalment, les tres titulacions han fet arribar llurs informes finals a l'Agència on es recullen els principals punts forts i febles així com les propostes de millora.

Context institucional. Objectius i accés a la titulació

Els primers antecedents de l'ensenyament de Filologia Catalana a la Universitat de Barcelona els trobem l'any 1961 amb la creació de la càtedra de "Llengua i Literatura Catalanes". L'any 1972 surt la primera promoció de llicenciats en Filologia i Lletres, especialitat Romàniques, subespecialitat Català. A la UAB, l'ensenyament arrenca l'any 1977. L'any 1991, el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei 36/1991, en què es creava la URV; tanmateix l'ensenyament de Filologia Catalana ja s'impartia el curs 1977-78 en les delegacions que la UB tenia a Tarragona.

Cal remarcar amb satisfacció que, tant a la UB com a la UAB, el prestigi i el pes específic de la titulació i del departament de Filologia Catalana, en gran part responsable d'impartir-la, son molt alts, dins i fora la universitat, mentre que en la URV resulta també evident la consideració positiva de què gaudeix en el seu entorn més immediat. Tot i detectar-se un cert procés descendent del nombre d'estudiants, en part naturalment condicionat pel nombre d'universitats que ofereixen la titulació i pel possible descens de les expectatives de treball en totes les carreres d'humanitats en

general, i del català en particular, una vegada superada la primera etapa postfranquista de reculturització nacional, el volum d'alumnes matriculats en Filologia Catalana respecte de l'àmbit de les humanitats és força elevat, amb una molt destacable demanda en general i de places de primera opció en la UB i prou remarcable en la UAB.

Pel que fa als objectius i les fites de les titulacions, en cap cas es fa una consideració detinguda d'aquests, que hom considera definits de manera general en la mateixa llei oficial de creació de la titulació i prou explicitats en la mateixa estructura i assignatures del pla d'estudis, base de tot el programa de formació que garanteix els coneixements considerats bàsics. Hom assenyala com a tasca primordial la de formar filòlegs amb una preparació adequada, tant en llengua com en literatura, i el de preparar futurs investigadors sobre aquestes dues matèries.

Cal valorar molt positivament un procés de reflexió sobre aquests objectius i llurs implicacions didàctiques i de gestió duta a terme en el procés d'avaluació. Però manca, en canvi, una major reflexió en la informació als estudiants, en la mateixa *Guia dels Estudiants*. Molts estudiants no tenen suficient informació dels objectius, que potser no comencen a copsar fins avançat el segon cicle, i els professors potser no els discuteixen de forma explícita coordinadament ni col·lectiva amb els estudiants.

En relació a l'accés a l'ensenyament, i pel que fa al període 1993/98, en els tres casos s'observa una gran similitud en l'evolució de les notes de tall, que oscil·len entre el 5 i 5.88.

Taula 4.2.1. Estructura de l'accés en el curs 1997-98 en l'ensenyament de Filologia Catalana

Universitat	Nota de tall en primera assignació				
	Cursos acadèmics				
	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98*
UB	5.25	5.64	5.78	5.88	5.67 (6.94)
UAB	5.74	5.61	5.73	5.79	5.49 (6.11)
URV	5.00	5.00	5.34	5.49	5.00 (5.55)

*Entre parèntesi apareix la nota de tall equivalent per al curs 1997-98

Evolució dels alumnes de 1ª opció via PAAU amb notes iguals o superiors a 7										
Cursos acadèmics										
	93/94		94/95		95/96		96/97		97/98	
	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%
UB	n.d.*	n.d.*	17	11%	21	16%	26	20%	24	18%
UAB	10	14.5%	11	13.5%	12	16%	5	7%	9	12%
URV	4	10%	3	7%	7	13%	7	13%	5	12%

* La base de dades del CUR recull aquesta dada (per al curs 1993-94) agregada a nivell del conjunt de titulacions de filologia a la UB. A partir del curs 1994-95 aquesta informació està desagregada per a les diferents titulacions de filologia.

Demanda d'accés al curs 1997-98 PAAU				
	Places ofertes	Demanda total	Demanda en 1 ^a opció	Demanda satisfeta 1 ^a opció
UB	145	839	159	122
UAB	80	640	57	48
URV	60	272	39	37

Pel que fa a l'oferta de places i la seva demanda, la UB és la universitat que ofereix un major nombre de places. La demanda en primera opció més alta es tradueix en una demanda satisfeta de primera opció sobre el total de places ofertes també superior (87% sobre l'oferta de places a la UB davant del 60% i 62% de la UAB i URV, respectivament). Cal destacar positivament el nombre d'estudiants que accedeixen a les titulacions, així com, en el cas de la UB, el considerable nombre d'estudiants que la trien en primera opció.

En el conjunt de les tres titulacions, el percentatge d'alumnes amb notes de PAAU superiors a 7 se situa a l'entorn del 13%. A la UB i UAB la majoria d'estudiants accedeixen amb notes compreses entre 6 i 7; a la URV, aquests ho fan amb notes compreses entre 5 i 6.

Per acabar aquest apartat, cal qualificar de positiva la situació actual de les titulacions avaluades, difícil de mantenir sense el suport de mesures complementàries, com ara la intensificació i millora de les campanyes de portes obertes i de promoció externa, destinades, no solament a informar els futurs estudiants sobre el perfil del Llicenciat en Filologia Catalana i la seva important funció en un context social que encara no ha assolit la normalitat lingüística, sinó també a informar la societat sobre la possible polivalència i flexibilitat laboral dels graduats, tot estimulant una major incidència de les titulacions en el context sociocultural del país.

El programa de formació

L'actual pla d'estudis de la UB queda recollit en el BOE d'1 de gener de 1994 i consta de 300 crèdits. A la UAB, el pla d'estudis queda recollit en el BOE de 28 de gener de 1993 i també consta de 300 crèdits. Finalment, el pla de la URV queda recollit en el BOE de 2 de febrer de 1994 i consta de 303 crèdits. Tots tres tenen quatre anys de durada.

Taula 4.2.2. El pla d'estudis de l'ensenyament de Filologia Catalana de la UB

<i>Assignatures</i>	<i>Crèdits teòrics</i>	<i>Crèdits pràctics</i>	<i>Total</i>
Troncals i obligatòries	112.5	46.5	159
Optatives (2)	—	—	81
Lliure elecció	—	—	60
			300
Oferta de crèdits d'assignatures optatives (1)		2.778	<i>Relació (1)/(2)</i>
Oferta d'assignatures optatives		439*	34.3
Pràctiques en empreses		Sí	

* S'inclouen com a optatives totes les assignatures d'altres titulacions en Filologia que s'ofereixen a la Facultat de Filologia de la UB.

Taula 4.2.3. El pla d'estudis de l'ensenyament de Filologia Catalana de la UAB

<i>Assignatures</i>	<i>Crèdits teòrics</i>	<i>Crèdits pràctics</i>	<i>Total</i>
Troncals i obligatòries	104	86	190
Optatives (2)	43	37	80
Lliure elecció	—	—	30
			300
Oferta de crèdits d'assignatures optatives (1)		220	<i>Relació (1)/(2)</i>
Oferta d'assignatures optatives		37	2.8*
Pràctiques en empreses		No	

* No s'inclouen les 394 assignatures de la facultat de Filosofia i Lletres que els estudiants de Filologia Catalana poden agafar com a optatives. Si ho féssim, la relació d'assignatures optatives seria de 30.

Taula 4.2.4. El pla d'estudis de l'ensenyament de Filologia Catalana de la URV

<i>Assignatures</i>	<i>Crèdits teòrics</i>	<i>Crèdits pràctics</i>	<i>Total</i>
Troncals i obligatòries	127.5	85.5	213
Optatives (2)	—	—	58.5
Lliure elecció	—	—	31.5
			303
Oferta de crèdits d'assignatures optatives (1)		285	<i>Relació (1)/(2)</i>
Oferta d'assignatures optatives		21	4.9
Pràctiques en empreses		No	

Pel que fa a l'optativitat, destaca la UB, que inclou com a optatives totes les assignatures d'altres titulacions en Filologia que s'ofereixen a la Facultat de Filologia de la UB. Hi ha, però, departaments on el nombre de professors determina un grau menor d'optativitat, que potser podria subsanar-se repartint les matèries de manera cíclica.

Respecte al programa formatiu, existeixen notables variacions en els diferents departaments, mentre el currículum en la URV és de caire generalista i equilibrat, amb un cert estancament o fixació de les caselles disciplinàries que caldria revisar i ampliar, en la UB i UAB l'oferta de matèries ja és molt més oberta i permet optar per una formació de tipus general o per una via més especialitzada, i que ofereix les eines necessàries per accedir a les principals sortides professionals, fins ara eminentment representades per l'ensenyament secundari i el món editorial.

Els nous plans d'estudis i la seva actual revisió han millorat notablement els programes de formació permetent un escalonament seqüencial de les matèries i de l'obligatorietat/optativitat i facilitant itineraris més variats així com una major especialització. En els departaments on hi ha un major nivell d'optativitat durant el segon cicle, la massificació ha disminuït de manera considerable i és més possible conjuminar la teoria amb la pràctica.

Pel que toca als continguts, tant els estudiants com els postgraduats consideren que, en general, responen a les expectatives que s'havien format prèviament. Si bé cal destacar, d'una banda, la dificultat d'assimilar un contingent d'alumnes força desigual i d'ajudar-lo de manera especial a superar l'alt nivell de desorientació inicial i les notables diferències de formació i, d'altra, la necessitat d'assegurar, com és lògic, que ningú amb coneixements insuficients de la llengua obtingui el títol de Llicenciat.

Existeixen problemes a l'hora d'encabir tots els crèdits en els quatre anys previstos; en aquest sentit, remodelar el pla d'estudis permetria adequar l'atragat ritme actual dels cursos a la consecució dels objectius fixats. Així mateix cal revisar l'articulació del primer i del segon cicle.

Els llicenciats en Filologia Catalana no poden arribar a la carrera sense un domini pràctic de la llengua oral i escrita, i això no s'aconsegueix en tots els cursos, cosa que resulta inacceptable. En aquest sentit, cal aprofundir l'estudi dels registres escrit i oral de la llengua i garantir-ne el suficient domini tant dels llicenciats com dels estudiants de primer cicle. Aquesta situació exigeix mesures ràpides i contundents, tant si els departaments consideren que el nivell K és un possible punt de referència com si no. La ignorància de llengües com l'anglès, el francès o l'alemany, fa cada vegada més difícil l'accés a la recerca i als mercats de treball; sembla que caldria evitar l'opció escapista que la segona llengua fos el castellà o el català.

Finalment, en una carrera on un dels objectius primordials és la futura docència, caldria assegurar la connexió entre les matèries assimilades en la titulació i allò que es fa en cursos suposadament destinats a garantir la formació pràctica dels llicenciats com a docents, com l'anomenat CAP, que, en l'opinió dels llicenciats que l'han cursat, es considera significativament inoperant. Per aquesta raó caldria una major incidència, dins la mateixa titulació, en la didàctica de la llengua i literatura. Una possible solució fóra endegar cursos específics de postgrau especialment vinculats a cada titulació.

Desenvolupament de l'ensenyament

Pel que fa a l'atenció tutorial, fins al moment les fórmules emprades són les habituals hores de visita dels professors. No existeix la figura del tutor entès com la persona responsable del seguiment i l'evolució acadèmica dels alumnes; tanmateix en tots els informes finals de les titulacions avaluades, es recull la necessitat i el compromís d'incorporar un programa de tutories per als estudiants, especialment per als alumnes de nou accés. En el cas de la UB ja s'han iniciat experiències organitzades des del departament.

En relació amb la metodologia docent emprada, el recurs pedagògic preferent és la classe magistral, essent els apunts la principal eina d'estudi dels estudiants. Cal dir, però, que s'ha iniciat un procés de reflexió per tractar d'incorporar estratègies docents més participatives així com la introducció en la docència, en els casos que ha estat possible, d'aplicacions informàtiques.

Cal destacar els esforços esmerçats per les titulacions de cara a millorar la coordinació de les matèries, així com en l'organització dels exàmens, per tal de racionalitzar la gran càrrega de treball dels alumnes i l'elevat nombre d'exàmens en la primera i la segona convocatòria. Malgrat tot, s'imposa una major racionalització de la feina dels estudiants.

Pel que fa a les pràctiques dels alumnes, la col·laboració de la UB amb algunes empreses ha resultat molt positiva i pot servir de model per a les altres universitats.

Els resultats acadèmics no són, en general, prou satisfactoris, tot i que milloren sensiblement al segon cicle possiblement perquè els estudiants han superat el procés d'adaptació.

Taula 4.2.5. Taxes d'èxit i rendiment¹ de l'ensenyament de Filologia Catalana de la UB per al curs 1996-97

	Taxa d'èxit (aprovals/presentats)		Taxa de rendiment (aprovals/matriculats)
	1 ^a convocatòria	2 ^a convocatòria	
1er cicle	56%	52%	55%
2on cicle	77%	68%	74%
Nombre d'alumnes titulats			Pla nou: 43 Pla vell: 74

¹ Només assignatures troncal i obligatòries.

Taula 4.2.6. Taxes d'èxit i rendiment¹ de l'ensenyament de Filologia Catalana de la UAB per al curs 1996-97

	Taxa d'èxit (aprovals/presentats)		Taxa de rendiment (aprovals/matriculats)
	1 ^a convocatòria	2 ^a convocatòria	
1er cicle	64%	59%	58%
2on cicle	74%	66%	87%
Nombre d'alumnes titulats			Pla nou: 35 Pla vell: 16

¹ Només assignatures troncal i obligatòries.

Taula 4.2.7. Taxes d'èxit i rendiment¹ de l'ensenyament de Filologia Catalana de la URV per al curs 1996-97

	Taxa d'èxit (aprovals/presentats)		Taxa de rendiment (aprovals/matriculats)
	1 ^a convocatòria	2 ^a convocatòria	
1er cicle	66%	64%	68%
2on cicle	76%	78%	70%
Nombre d'alumnes titulats			28

¹ Només assignatures troncal i obligatòries.

Taula 4.2.8. Mitjana d'alumnes per grup de l'ensenyament de Filologia Catalana de la UB (grups de teoria)

	1er cicle	2on cicle
Mitjana d'alumnes per grup (només assignatures obligatòries)	60	40
Alumnes per grup (mitjana al 1er curs)		63
Alumnes de nou ingrés per grup (1er curs)		46
Alumnes totals matriculats		734
Alumnes equivalents a temps complet		601

Taula 4.2.9. Mitjana d'alumnes per grup de l'ensenyament de Filologia Catalana de la UAB (grups de teoria)

	1er cicle	2on cicle
Mitjana d'alumnes per grup (només assignatures obligatòries)	54	84
Alumnes per grup (mitjana al 1er curs)		67
Alumnes de nou ingrés per grup (1er curs)		49
Alumnes totals matriculats		342
Alumnes equivalents a temps complet		314

Taula 4.2.10. Mitjana d'alumnes per grup de l'ensenyament de Filologia Catalana de la URV (grups de teoria)

	<i>1er cicle</i>	<i>2on cicle</i>
Mitjana d'alumnes per grup (només assignatures obligatòries)	34	n.d.
Alumnes per grup (mitjana al 1er curs)		32
Alumnes de nou ingrés per grup (1er curs)		16
Alumnes totals matriculats		202
Alumnes equivalents a temps complet		182

Alumnes

Es destaca positivament el nombre d'estudiants que accedeixen a les titulacions; en general són estudiants motivats, tot i que es detecten problemes en la seva formació prèvia al arribar a la universitat. Ara bé, existeix una tipologia d'estudiants que, beneficiant-se d'una nota de tall relativament baixa, accedeixen a la titulació com a segona, tercera o quarta opció, mancats d'una necessària motivació personal i sense cap tipus de prova que permeti avaluar llur nivell bàsic en els coneixements i habilitats que hauran de desenvolupar al llarg del currículum de la titulació. Tots els informes d'autoavaluació constaten que l'actual sistema de selectivitat no garanteix l'assoliment dels coneixements i destreses considerades necessàries per iniciar la carrera. Constaten, així mateix, l'existència de grans desnivells entre dos tipus d'alumnes: els ben i els mal preparats, que solen coincidir amb els qui arriben amb una vocació prou definida i els que procedeixen d'una segona, tercera o quarta opció.

S'apunten accions per endegar aquelles mesures que ajudin dins del possible a remeiar la situació dels candidats que arriben pitjor preparats, facilitant llur integració i acollida.

Pràcticament el 90% són alumnes equivalents a temps complet. Tot i això, cal destacar la manca generalitzada de participació dels alumnes en els òrgans de govern així com el poc ús que fan dels canals de comunicació que tenen oberts.

Professors

Els estudiants es manifesten generalment satisfets del seu professorat, que hom jutja qualificat i competent i on predominen els doctors. En tots tres departaments, i en especial en la UB i la UAB, hi ha membres la capacitat docent dels quals és considerada d'especial excel·lència pels alumnes.

Convindria crear un pla d'acció a llarg termini que tingui en compte les futures necessitats de les titulacions en matèria de personal docent i que consideri la possibilitat de promoció del professorat en funció dels mèrits professionals i les necessitats de docència i de recerca dels departaments per evitar que es creï un perillós buit generacional que resultaria difícil d'omplir.

Taula 4.2.11. Dedicació docent del professorat en l'ensenyament de Filologia Catalana

	<i>% de crèdits impartits sobre el total</i>		
	UB	UAB	URV
Catedràtics d'universitat	6.3%	21.7%	3%
Titulars d'universitat	51.8%	53.2%	55.3%
Catedràtics d'escola universitària	0%	5%	6.7%
Titulars d'escola universitària	3.6%	6.5%	2.7%
Associats	30.4%	5.5%	14.2%
Altres professors	8%	8%	18%

* Sols professorat del departament de Filologia Catalana.

L'actual procediment d'avaluació del professorat és millorable. En tot cas existeix una percepció força generalitzada que cal fomentar i mantenir mecanismes d'avaluació positiva de la docència i que l'adjudicació dels complements docents no hauria de ser automàtica sinó relacionada amb aquesta avaluació.

També pot ser susceptible de millora el procés d'avaluació dels exàmens, potser massa determinat pel punt de vista subjectiu de cada professor, i sense cap mena de control ni de part del departament ni d'un examinador extern d'una altra universitat, que ajudi a establir unes garanties mínimes de qualitat arreu de la titulació.

Les instal·lacions

Pel que fa a les instal·lacions, cal destacar els notables esforços de millora que s'han realitzat en els darrers anys. En general, es fa una valoració desigual segons quines dependències es valorin.

Per una banda, cal destacar positivament la biblioteca i l'hemeroteca, punts neuràlgics de qualsevol universitat, on s'han fet remarcables esforços de modernització i eficaç posada al dia en tots els sentits, tant en la UAB com en la UB. També cal qualificar de molt positiva l'existència d'aules d'informàtica, molt emprades i molt ben rebudes pels estudiants. L'èxit mateix de la iniciativa ha creat una demanda tan forta que aquests espais a hores d'ara ja resulten limitats, raó per la qual cal apuntar-s'hi amb molta antelació. Cal seguir millorant les xarxes informàtiques existents, així com els punts de connexió a la xarxa.

D'altra banda, l'estat d'edificis i instal·lacions, especialment a la UB i a la URV, és en conjunt millorable. En el cas de la UB, tot i la construcció d'un modern aulari, existeix en el vell edifici de la plaça Universitat un problema de dispersió; a més a més, cal adequar les instal·lacions d'aules i els despatxos del departament per evitar problemes de seguretat.

Relacions externes

L'amplíssima gamma d'activitats amb projecció externa dels membres dels tres departaments demostra que tots tres estan molt ben arrelats en el medi i a l'entorn sociocultural català. Tot el teixit social es beneficia, gairebé sense detectar-ho, d'aquesta polifacètica, constant i silenciosa presència que caldria fer molt més patent.

Com és lògic, en tot tres departaments predominen les relacions amb altres institucions universitàries estrangeres i nacionals basades en estades o intercanvis individuals més o menys llargs en altres centres nacionals i estrangers, dins del context dels projectes Erasmus i Sòcrates, Intercampus i similars. Cal destacar també la relació amb les xarxes temàtiques impulsades per la Generalitat de Catalunya, les actuacions acadèmiques, les publicacions en col·laboració amb professors d'altres centres; la direcció de revistes científiques o de divulgació cultural; les distincions tan importants com el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, etc.

Els estudiants assenyalen la relativa manca d'informació sobre beques, lectorats, possibles estades a l'estranger. Manquen també dades estadístiques mínimament fiables, basades en un seguiment de la dedicació professional dels llicenciats en Filologia Catalana, que és una forma molt directa de projecció exterior.

Recerca

Els departaments de la UB i la UAB destaquen per la importància de la seva recerca, tant si aquesta s'avalua des del punt de vista tradicional de l'esforç i renom individuals, publicacions, premis a la investigació, nombre de doctors, tesis doctorals dirigides, etc., com si es mesura a partir de criteris de l'existència de grups consolidats i notable assimilació de noves tecnologies. En la URV, de creació més recent, el molt meritori esforç individual sembla encara menys vertebrat en projectes comuns i, fins i tot, menys relacionat amb la tasca docent individual. En tot cas, en totes tres institucions la majoria dels docents fa palès de manera ben tangible una eficient activitat investigadora.

A nivell individual, la titulació compta en tots tres departaments amb alguns dels investigadors amb una trajectòria acadèmica més brillant en l'àmbit dels estudis de la llengua i de la literatura catalanes, els quals destaquen com a membres clau d'institucions senyeres com ara l'Institut d'Estudis Catalans, la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, etc., que han acollit part de la seva recerca. S'han consolidat diverses línies de recerca i s'ha creat una certa infraestructura tecnològica moderna pròpia.

Ara bé, falta a nivell nacional una política científica catalana dirigida a fomentar la recerca dins les disciplines humanístiques i a intensificar l'eficaç col·laboració entre si dels grups consolidats existents en els diferents departaments i la vinculació, a algun grup de recerca, del personal que encara treballa aïllat. En aquest sentit, caldria prioritzar decididament les línies de recerca relacionades amb la llengua i cultura nacionals. També s'apunta la conveniència de crear un fons destinat específicament a primar la recerca i augmentar el pressupost dels departaments en proporció a la investigació efectuada l'any precedent.

Altres factors adversos que cal assenyalar són l'impacte global de la burocràcia i tasques de gestió i l'escassa disponibilitat de sabàtics. Caldria augmentar el nombre de beques per a investigadors joves i millorar el suport administratiu.